

Sveriges allm. Organist- och Kantorsförenings FJÄRDE ALLMÄNNA MÖTE i Stockholm.

Den 21—23 augusti samlades från hela Sverige representanter för organist- och kantorskåren i landet för att dryfta olika frågor, stärkas till de gemensamma strävandena och uppbyggas av god kyrkomusik och sköna gudstjänster. Vid förra mötet 1922, hade någon tvekan uttalats, huruvida något mera möte komme att hållas; bland deltagarna nu, var säkert tacksamheten stor att mötet kommit till stånd.

En värdigare och bättre inledning kunde ej tänkas än den "högtidliga morgongudstjänst", som torsdagen den 21 aug. kl. 10 f. m. hölls i Storkyrkan.

Den ärevärdiga katedralen med sina förnämliga tegelvalv var den andaktsstämmande yttre ramen för denna gripande gudstjänst, som visade en mönstergill enhetlighet kring tanken: Guds ord — en nyttig påminnelse icke minst vid ett kyrkomusikermöte. Sedan kören utfört Bachs "Dig skall ditt Sion sjunga" (ur kantat n:r 28) stämde församlingen upp psalm 326: "Hur fröjdar sig i templets fann", man kunde på sången granneligen märka, att kyrkomusikerna församlats att för en gångs skull såsom menighet begå gudstjänst. Därefter besteg Dr. J. Källander predikstolen. Såsom grundval för sin kraftigt manande predikan hade han valt Kol. 3: 16: "Låten Kristi ord rikligen bo ibland eder . . ." 1) Att Guds ord rikligen skall bo ibland oss, detta är visserligen en allmänt erkänd sak, men kan dock ytterligare behöva betonas. Det kommer då ej an på att blott formellt inpassa så många citat som möjligt med goda utläggningar i ord eller musik. Nej, liksom en gång "Ordet vart kött och tog sin boning ibland oss", så skall det ha sin boning allt fort ibland oss

vare sig vi äro präster, organister eller kantorer, och det skall så ljuda igenom vår predikan, vår musik och sång. Dessa få ej bli blott bönekvarnar, utan det levande Gudsordet skall finnas där. — 2) Men rikligt utrymme skall finnas för psalmer, lovsånger och andliga visor. Det är ej nödvändigt att dröja härvid. Orgelläktaren närmar sig alltmer predikstolen i betydelse, ja tar stundom loven av den. Men musiken syftar till uppbyggelse, som ej får urarta till blotta stämningen. "Undervisen och förmännen varandra", säger aposteln. Visserligen kan den rena musiken verka uppbyggelse, men blott för den invigde, församlingsgudstjänst kan den ej bli. Härtill fordras ordet. Nog kan Anden vara närvarande vid både kompositionen och exekution, men för offentlig gudstjänst fordras även bokstaven. Liksom man ej bör predika utan text, så bör ej heller en gudstjänst vara utan ord. — 3) Sjungen med tacksägelse till Guds ära. Det blir stundom både prästens och musikerns uppgift att fylla sitt kall i hopplös tråkighet, att trampa i djup sand. Det

är i sanning ingen lätt sak att göra tjänst i Guds hus. — Men så behöver det ej vara. Gud kan fylla vårt hjärta så att det strömmar över av lov. En gåva kommer till oss: vår Herre Jesu Kristus, vår högtlovade Frälsare. Det är en så stor gåva, att allt förvandlas. Den enformigaste tjänst kan bli ett stycke himmelsk musik, blott Guds ord får taga sin boning bland oss. Gud välsigne oss alla i vår uppgift.

Efter predikan sjöngs psalmen 325: 9—11, varefter en liturgisk avdelning följde. Domine labea mea; Venite med Invitatorium; en utomordentligt vacker hymn: "Morgonens rodnad över bergen brinner", psalm 96 ur Psaltaren och Te Deum — det var en härlig gudstjänst, som bar ett värtaligt vittnesbörd om den gregorianska kyrkomusikens enastående förmåga att väcka andakt, upphöjd över vardagens små omsorger. — Efter böneavdelningen sjöngs 500: 4: "O, min själ du skall dig svinga", en församlingssång,

som tycktes vilja lyfta valven. Därefter avslutades gudstjänsten med Bachs Fuga sopra Magnificat.

Om utförandet av de gregorianska partierna är i stort sett endast gott att säga. Pastor Grefberg är en god liturg, och — frånsett viss osäkerhet i manskören — gjorde Storkyrkans kör under ledning av sin kantor Sven Lizell intryck av att vara en utmärkt gregoriansk kör. En utomordentligt välbalanserad, jämn deklamation är och dess bästa egenskap. Synd blott att man av någon anledning icke ansåg sig kunna undvara orgelackompagnemang. Skönheten hos denna musik kommer bäst till sin rätt, när den får sväva fri och självständig. Detta är ingen anmärkning mot organisten. Tvärtom torde David Wikander kunna sägas vara huvudstadens ur rent gudstjänstlig synpunkt mest framstående organist. Ett så besjäladt, ödmjukt andaktsfyllt, religiöst gudstjänstspel får man blott alltför sällan höra.

Första sammanträdet hölls kl. 11.30 på Musikaliska Akademiens stora sal. David Ählén höll välkomsttalet och vände sig därvid främst till Reg-rådet Thulin, profesor Morales och de utländska representanterna, i synnerhet till den blinde Dresden-organisten Pfannstiehl. Vidare berörde talaren kantorsfrågan, som betecknades såsom mest brännande. Då den nu länge legat på myndigheternas bord, måste musikerna nu pocka på sin rätt. Ett glädjeämne äro de allt talrikare körsammanslutningarna på alla håll.

Därefter undanstökades de obligatoriska mötesangelägenheterna, varefter huvudordföranden Svante Sjöberg fattade klubban och öppnade förhandlingarna med ett kort anförande vari han uppmanade till frimodighet.

Den första diskussionen om *Klockarefråga* inleddes av musikedirektör Carl Nyström, Strängnäs. Anförandet återfinnes, liksom flertalet av övriga föredrag i detta nummer.

Nästa sammanträde hölls kl. 2.30. Efter ett inledningsanförande av S. Sjöberg följde en livlig diskussion, där enigheten i fråga om de *Mindervärdiga melodierna i nya psalmerna* var påtaglig. Professor Olsson beklagade, att koralboksnämnden varit "bunden till händer och fötter". — Direktör Fallin, Grängesberg, ansåg, att kyrkomusikerna i nämnden bort reservera sig. — Kyrkoherde Allard hade en optimistisk syn: de mindervärdiga melodierna icke blott *anses*, utan *äro* mindervärdiga och komma därför att försvinna. Det lär historien.

Därefter höll musikdirektör Fredrik Hjort, Göteborg ett föredrag om *Kyrkomusikernas rättsliga ställning*.

En särskild glädje var det för mötesdeltagarna att få höra den gamle, blinde mästaren från Dresden, Bernhard Pfannstiehl, som kl. 5 första dagen gav en konsert i Blå hallen. Programmet inleddes med en "Batalla del sexto tono" av Karl V:s hovorganist Don Jimenez de Antequera, samt en passacaglia i B dur av Frescobaldi, tekniskt sett väl spelad och förnämligt registrerad. Pachelbels förspel "Vom Himmel hoch" fick en utmärkt tolkning och slutligen spelades en rad Bach-saker: först den bekanta violin-ciacconnan i d moll bearbetad för orgel av Messerer. Därefter det underbart sköna koralförspellet: "Schmücke dich, o liebe Seele." vilket dock tyvärr vanställdes genom en alltför stark pedal (Ranquet-stämman) som skar igenom. Skulden härför drabbar givetvis icke organisten; den som spelat något på denna orgel vet huru omöjligt det är att avväga klangförhållandena från spelbordet, som står mitt inne i verket och icke nere i salen. Sist på programmet stod Toccata i E dur, som genomfördes med fullständigt glänsande teknik. Spontant utbröt en långvarig applåd bland åhörarna, som på detta sätt visade sin tacksamhet och beundran för den 68-årige, blinde mannens bländande teknik, registreringskonst och gestaltungsformåga.

Den första kvällen bjöd på en motettafton i Oscarskyrkan. — Dessa aftnar, som redan blivit en tradition med anor, uppskattas livligt bland huvudstadens kyrkomusikvänner. Programmet sträckte sig nu från Palestrina till Reger. Först utfördes preambulum e fuga i g moll av Frescobaldi, samt av kören tre motetter av Palestrina. I en följande avdelning med modernare svensk musik, Fryklöf, Widéen och Hallén, kände sig kören tydligen mest hemmastadd; här nådde den en verklig höjd. I synnerhet Halléns: "O Herre, långt mer än havets sand", fick under kantor C. O. Othzéns ledning en verkligt gripande tolkning. Som avslutning följde en Reger-avdelning, bl. a. sjöng kören den underbara "Es fiel ein Thau" och Patrik Vretblad utvecklade sitt tekniska kunnande i det krävande preludiet och fugan ur op. 59.

Vid morgonbönen i St. Jacobs kyrka utfördes bl. a. Venite och Benedictus. Här klingade den gregorianska musiken fri från alla harmonier. Som liturg fungerade adjunkt Bengt Skylling, värd högsta lovord. Jacobs kyrkokör under sin t. f. kantor Set Svanholm förtjänar också beröm för sin livliga och tydliga deklamation. En smula enformigt blir det dock när liturg och kör alternera vid halvversar såsom här var fallet; mindre tröttande är att recitera varannan helvers, då psalmtönernas melodiska båge kommer mer till sin rätt.

Omedelbart efter denna sköna morgongudstjänst följde så en av mötets musikaliska höjdpunkter: Waldemar Ahléns första orgelföredrag, med gammal orgelmusik. — Kanske var där någon som undrade hur så gammal musik som Sweelinck († 1621) skulle ta sig ut. Men vid den utomordentliga tolkning, som hans underbara variationer över "Mein junges Leben hat ein End", fingo, framstod deras säregna skönhet i så klart ljus, att alla syntes märkbart gripna. Mycket berodde härvid på den mästerligt stil-trogna registreringen: en kärv, ljus färg; kraftigt dominerande övertonsstämmor. Samma omdöme gäller tre gamla orgelkoraler (Scheidemann, Weckman, Buxtehude). Därefter följde tre Bachförspel: det sprittande glada "In dir ist Freude": "Durch Adams Fall" med sin karakteristiska fallande septima i pedalen, och "Der Tag der ist so freudenreich" alla förlänade en mönstergill tolkning. Som klimax kom slutligen Bachs storslagna passacaglia i c moll. Som helhet efterlämnade denna konsert säkerligen det ljusaste minnet från mötet.

Vid förmiddagssammanträdet denna dag diskuterades "*Skolan och kyrkomusiken*" (inledning av musikdirektör O. Holmberg, Göteborg) samt *Församlingssången* (Inl. kyrkoherde Allard och musikdirektör John Nordquist, Västerhaninge). Under diskussionen framhöll S. Sjöberg nödvändigheten av enhetlighet i undervisningen. Tal. ansåg församlingssången bättre nu än förr. Skulden lägges numer ej blott på musikern; man börjar förstå att sången måste komma ur hjärtat av församlingen, och att denna måste känna: Jag är här för att delta. Prästen bör sjunga med t. ex. i gradualpsalmen. — H. Lindquist, (Västerås): "Första villkoret för att en konstnär skall komma i kontakt med sina åhörare, är att han själv är entusiastmerad. Detta gäller icke minst organisterna. En fara för församlingssången är den monotoni, som lätt uppkommer vid långa psalmer, om registreringen bibehålles oförändrad alltigenom. Återspegla textinnehållet genom registreringen. Ett tacksamt område är ungdomsföreningarna, där mycket kan göras för att stimulera församlingssången.

David Ahlén ansåg sig ha goda erfarenheter från Engelbrektskyrkan. Församlingssången där hade avsevärt förbättrats genom samarbete mellan präster och musiker: särskilda psalmaftnar ha anordnats, på allt tryck ha uppmaningen att delta i församlingssången bifogats, och prästerna ha från predikstolen uppmanat till kraftig sång. Metoderna rekommenderas till efterföljd. H. Cederwall, Norrköping önskade en viss reform i söndagsskolan: mer koraler, mindre barvisor. Varför användes ej 1921 års koralbok i söndagsskolan? O. Holmberg, Göteborg: "Församlingssången är ej mindre levande nu än förr. Partiellt sett har den aldrig

varit så bra som nu. Låt oss gå till vårt arbete med optimism. Organisten bör ej sjunga. Han skall i stället liva församlingen att sjunga.

N. Sandrén, Östersund, beklagade förbistringen i fråga om koralens gestaltning, men önskade det oaktat ej behålla 1921 års koralbok, enär den gick stick i stäv mot all tradition. G. Grefberg, Stockholm: Tre krafter måste gå till angrepp mot församlingen: prästen, som i många fall behöver väckas; organisten, som bör känna sig tjäna *Musica sacra* och kören, vars första uppgift är församlingssången. På så sätt kunna vi förbereda, om än ej framkalla den dag, då Gud återuppväcker den levande sången på församlingens läppar.

Kl. 2 e. m. gav professor Otto Olsson en orgelkonsert i Gustaf-Wasakyrkan. Programmet upptog först Buxtehudes ståtliga *ciaccona* i c moll och därtill ett par orgelkoraler av Bach: *Allena Gud i himmelrik* och *Kom helge Ande, Herre Gud*. Man måste vara professor Olsson mycket tacksam, att han på sitt orgelföredrag upptagit dessa förnämliga men alltför sällan utförda verk från orgelkompositionens guldålder. De utfördes tekniskt mästertligt och med originell registrering. Därefter följde 4 *Préludes* av Ch. Alban samt några stycken ur *Widors Suite Latine*.

Samma dags eftermiddag ägde det stora evenemang rum, som väl för de flesta deltagarna var motsett med de största förväntningarna: Bachkonserten i Engelbrektskyrkan, då denna utmärkta kör skulle utföra två av de mest berömda kantaterna: *Actus tragicus* och *Christ lag in Todesbanden*. Ingalunda svekos heller de högt spända förväntningarna. En stilla, djup andakt sänkte sig över församlingen, redan då den första kantatens underbara inledningssonatina begynte. Knappast finnes ock någon musik, som så förmår lyfta åhörarna över tiden, in i evigheten. Utförandet var det allra bästa på alla händer: kören under sin kantor David Åhlén infriade vad dess rykte som landets bästa kyrkokör lovar, och solisterna sjöngo sina partier besjälade och inspirerade. Som alt, tenor och bas fungerade resp. Lisa Tirén, Oscar Tjernberg och Set Svanholm. — Därefter utfördes några koralförspel samt preludiet och fugan i h moll. Kantaten: "I dödens band låg Herren Krist", hör onekligen till musikens allra väldigaste verk. Eller rättare, det är ej längre musik — det är ren religion, som talar direkt till människornas hjärtan. Vad utsäges icke allt i dessa sju versar. Liksom skulpturer i grova granitblock mejslas här ut dödens allbetvingande makt, människornas syndfullhet, Kristi strid och seger — vem skulle kunna undgå att gripas i sitt innersta? Om tolkningen måste sägas, att den var både inspirerad och inspirerande.

På kvällen utställningssupé.

Vid tredje dagens morgonandakt, även denna gång i St. Jacobs kyrka,

uppfördes bl. a. Benedicite (Psalm 148) och vid orgelföredraget två stycken av Bossi och Widors g moll symfoni.

Herrar Julius Foss, John Sundberg och Wilh. Huus-Hansen redogjorde för de *Kyrkomusikaliska förhållandena i resp. Danmark, Finland och Norge*, varefter H. Olbers, Kågeröd, höll inledningsanförande om *okyrkliga konsertprogram vid organist- och kantorsprov*.

Detta sammanträde fick en viss prägelse av spänning: medan föredrag och diskussion pågingo i Mus. Akademiens lokal, skedde den för kyrkomusikerna så betydelsefulla uppvaktningen i departementet, varom S. Sjöberg lämnade en redogörelse efter återkomsten. Under statsrådet Stadeners frånvaro hade deputationen mottagits av statsrådet Holmbäck. Först hade mötesresolutionen upplästs, varefter Sjöberg framställt tvenne frågor: Är den utlovade översättningen av förslaget om lag för kantorer påbörjad? Med vad rätt räknas kyrkomusikerna till kyrkobetjäning och äro ej valbara till kyrko- och skolråd samt kyrkofullmäktige? Deputationen hade blivit mycket vänligt mottagen; statsrådet hade tillkallat två kansliråd, och samtalet varat i tre kvarts timma. Klart besked hade man visserligen icke fått, men vad beträffar den andra frågan, ett löfte att blott man ingår med en skrivelse till regeringen, skall ändring ske, trots lagens nyhet. (Mötet beslutade genast att en sådan skrivelse skulle uppsättas.) Då den första frågan hade besvarats nekande hade Sjöberg yrkat att den utlovade översättningen *ofördröjligen* skulle komma till stånd. Statsrådet Stadener, som telefonledes tillfrågats hade förklarat sig se med mycket stort intresse och välvilja på saken; översättningen skulle komma till stånd men är beroende av lämplig arbetskraft. Något bestämt kan ej lovas angående tiden.

I anslutning till sista sammanträdet hölls avslutningen. En del telegram bl. a. från Konungen, Ärkebiskopen och Ecklesiastikministern upplästes. Slutligen tog ordföranden till orda. I korta kärnfulla ordalag tackade han bestyrelsen. Han erinrade om att förra mötet gått i pessimismens tecken. Nu önska alla säkert flera så eniga möten. Många ibland oss äro kanske ej kvar då, men enighetskänslan skall bestå.

Mycket glädjande var vid detta möte det starka gudstjänstliga inslaget. Säkert kan man ej överskatta betydelsen därav för mötet självt eller för deltagarna. Minnet av dessa sköna gudstjänster bör vara en ständig påminnelse om rikedom i det kall, varunder kyrkomusikerna tjäna.

Kanske hade man i några fall önskat mer *kyrkomusik*, mindre profan konsertmusik på programmet. Ett sådant möte är ju dock det bästa tillfälle till mission för den *höga, stränga* konsten. Profan musik får

man nog av, tyvärr även inom kyrkan. Förblivande blir till sist blott den musik, som har något av gudstjänst inom sig.

Men frånsatt detta var behållningen av mötet stor och rik, och säkert hade deltagarna med sig hem en stark känsla av samhörigheten i arbetet, av kallets rikedom, ansvar och höghet.

I. S.

Klockarefrågan.¹⁾

Den mycket omtalade Klockarefrågan kan i år fira sitt trettioårsjubileum. Det var nämligen år 1900, som representanter från rikets organister inlämnade en framställning till Kungl. Maj:t att de rådande sociala och ekonomiska missförhållandena rörande kyrkomusikerkåren måtte avhjälpas. Vi som äro äldre i tjänsten minnas väl vilken vidlyftig apparat, som då sattes i rörelse. Länsstyrelser, domkapitel och alla Sveriges kyrkostämmor avgåvo yttranden. Denna kraftansträngning tycktes ha varit allt för påkostande, ty det blev gravtyst kring klockarefrågan, och den syntes avlivad. Emellertid bildades år 1901 Sveriges allmänna organist- och kantorsförening, och dess centralstyrelse lyckades efter flera års arbete blåsa liv i frågan, och äntligen lät chefen för eklesiastikdepartementet år 1907 tillsätta sakkunniga för frågans utredning. I denna kommitté inkallades jämte två andra, den kände kantor Per Borgh i Lekaryd. Redan följande år hade kommittén sitt utlåtande färdigt, men därvid stannade det. Visserligen var frågan uppe vid 1909 års urtima kyrkomöte och möttes med en viss förståelse, men förslaget, att kyrkomötet skulle biträda kommitterades betänkande, avlogs av kyrkomötet. Huvudskälet för avslag var, att kyrkomötet ansåg frågan om klockareboställena icke utredd, liksom också mötet ansåg hela frågan svårlöst, och nog ha vi fått erfarenhet, att Klockarefrågan är svårlöst. Sedan centralstyrelsen år 1913 hade fått mer än ett halvt löfte av dåvarande eklesiastikministern Fridtjuv Berg, att frågan skulle föreläggas riksdagen, så snart frågan om löneboställena blivit utredd, väntade man med största säkerhet, att frågan skulle komma före vid 1925 års riksdag, men därav blev intet. I stället inkallades nya sakkunniga, bland andra, direktör Cyrus Granér. Kommittén arbetade raskt, och man ansåg ärendet så förberett, att en kungl. proposition till kyrkomötet var att vänta, men åter en felslagen förhoppning. Det finns ett verk, som heter Kammarkollegium, och detta fann, att de många gjorda utredningarna icke voro tillfyllest beträffande klockareboställena, och statsmakterna kunde icke framlägga frågan för riksdagen, förrän allt var fullständigt utrett. Frågan överlämnades nu till regeringsrådet, Thulin, och i bättre händer kunde den icke komma. Med ett intresse, som står över allt beröm, gick regeringsrådet Thulin till botten av frågan, varför utredningen tog lång tid, och först på sensommaren 1919 överlämnades till Kungl. Maj:t förslaget till lag för kyrkomusici jämte

¹⁾ Efterföljande uppsatser äro att uppfatta såsom mötesreferat, varför Red. ej funnit nödvändigt, att särskilt anmärka vid de punkter, där den hyser annan uppfattning.
Red.